

DOPIS OBROZENCE MELICHARA VLADYKY PŘÍTELI HURBANOVÍ Z ČASŮ REVOLUCE

Zdeněk Fišer, Moravské zemské muzeum, Brno

Na základě nově objeveného a dosud jediného známého dopisu obrozence Melichara Vladyky příspěvek rozkrývá moravsko-slovenské vztahy v 40. letech 19. století v Uherském Hradišti.

Před několika lety jsem na stránkách Slovácka otiskl článek věnovaný právníku Karlu Schneiderovi a počátkům českého národního života v Uherském Hradišti.¹ V něm jsem také připomněl úlohu učitele Melichara Vladyky, který v městě patřil k nevelkému okruhu českých vlastenců a který po městě a okolí šířil české knihy. O Vladykovi toho mnoho nevíme. Narodil se dne 6. ledna 1794 v Petrovicích. Za životní povolání si vybral kantořinu, jíž se prakticky věnoval od r. 1811. V Hradišti začal působit 16. května 1827 a dotáhl to až na k. k. Kreishaupschullehrera, jak svědčí zápis z 26. února 1843.² Tu ovšem v úředních dokumentech vystupuje jako Melchior Wladik, zatímco v důvěrném prostředí svých přátel se nechával oslovovat jako Miloslav. Hlásil se totiž k českým (moravským) vlastencům, kteří mezi sebou přijímali nová jména, odkazující na dávnou českou slávu a vůbec slovanské prostředí. Tak učitel František Lorenc z Kroměříže byl Mirovitem, úředník Alois Glückselig z Holešova Blahoslavem a Alois Vojtěch Šembera, jedna z klíčových postav národního hnutí na Moravě, Vojtěchem. Co všechno Vladykovo „vlastenčení“ až do r. 1848 obnášelo, spíše než víme, jen matně tušíme.³ Výrazněji začal ale jistě vystupovat po uvolnění politických poměrů v březnu 1848, ale i k tomu konkrétnější údaje chybí.⁴ O jeho vážnosti svědčí to, že byl 28. prosince 1848 zvolen na druhém shromáždění učitelů školního okresu hradištského předsedou. První návrh, který ve funkci předložil, bylo, aby při veškerém dalším rokování, přednášení a vedení protokolů se používalo jen řeči „moravské“, tj. české. Návrh byl přítomnými učiteli jednohlasně přijat.⁵ Že jakési aktivity, které nebyly po chuti němčící městské honoraci, vyvíjel, dokládá posléze skutečnost, že byl – pomalu na konci své učitelské kariéry – z Uherského Hradiště donucen odejít do dalekého Uničova na severní Moravě, tedy do města, kde v mládí několik let působil. Tehdy se jej také zastaly Národní noviny, vydávané Karlem Havlíčkem Borovským. Dne 15. července 1849 byl na jejich stránkách otištěn nepodepsaný dopis, odeslaný z Brna.⁶ Začínal konstatacím „Většina obyvatelů moravských jsou Slované, nejslovanštější ale kraj na Moravě je kraj hradištský“, aby dále pokračoval slovy ve prospěch odvolaného učitele. Podstatnou část dopisu je vhodné následně citovat, vždyť se jedná o jeden z mála dokumentů, které nám o Vladykově činnosti i jeho názorech a postojích říkají něco více: „Učitel na hlavní škole hradištské a prozatímni ředitel p. Melichar Wladyka obdržel najednou z čista jasna

Jozef Miloslav Hurban na kitografii A. Jovanoviče, pořízené v r. 1849.

rozkaz opustiti školu a město a odebrati se na školu v Unčově co učitel první třídy. Dvacet roků zastával p. Wladyka úřad učitelský v Hradišti k všeobecné spokojenosti, získav si svým jednáním a působením lásku a úctu měšťanstva, a nyní po 20 letech musel se odebrati na to samé místo, z něhož co první učitel do Hradiště postoupil. Proč? Za jakou příčinou se to stalo, žádný posud neví. Žádnému se příčina jeho vypovězení z města neudala, on sám neví a nemůže nížádným způsobem vypátrati, co by byl provinil, že je takovým trestem, a co nehoršího přitom jest, takovým opovržením odevšad stíhán. My přece žijeme ve státě konstitučním, a v takových zemích panuje obyčej čili vlastně zákon, že když člověk trestán bývá, též se mu hned veřejně bez obalu a tajností oznámí, za jakou příčinou trest podstoupiti musí. Ale to se u p. Wladyky nestalo.“ Pisatel článku dále dovozuje, co je skutečnou příčinou kantorova odvolání: „P. Wladyka co horlivý učitel znaje všechny vady zřízení školního, ujal se předešlého roku celou duší myšlenky zavést tak potřebné reformy v stavu školním a učitelství vůbec. On se především zasazoval o porady učitelské a byl první muž, jenž takové do života povolal. To by snad byla jedna kapka v moři jeho provinění. Pak byl on první, jenž v Hradišti slovanskou čítárnu zřídil a všemožně o její zvelebení se zasazoval – druhá dosti důležitá pohnůtka jej trestem stíhati. Konečně byl prý trochu svobodomyšlný, totiž drží se doslova zákonů od vlády vydaných, zvláště paragrafů v ústavě říšské; někdy prý bez obalu své mínění na jevo dal. To by byly asi úhrnkem jeho provinění. To strašlivé zvíře – ten slavismus p. Wladyky, který letošního roku dítky sobě svěřené neunaveně v jazyku materském vyučoval, mu asi uškodil, neb se tak při jeho odchodu jakýsi úředník vyjádřil, že byl proto přesazen, „dass ihm der Slavismus ein wenig verrauche“, zaznělo v závěru dopisu.

Autor článku pak poněkud hořce končil: „My rakouští Slované nebudeme brzo vědět, co jsme. S Němci se spojit nechceme, Maďary nenávidíme a Slované být nesmíme. To je také jedna z těch konstitučních vymožeností, s kterou se v tomto čase humanismu a všeobecných převratů především honositi můžeme.“

Uvedený článek potvrzuje, že Vladyka byl zřejmě skutečně „první“ mezi uherskohradištskými vlastenci, i když aktivity, které vyvíjel, se nesly v duchu loyality k císaři, říši a v mezích zákonnosti. I to však některým německým úředníkům vadilo a tak jeho obvinění z panslavismu, obvyklého a oblíbeného strašidla používaného v německých kruzích při zdůvodnění perzekuce českých vlastenců, stačilo, aby nepohodlný učitel odešel. Že to byla pro městské české hnutí citelná rána, dokládá i další článek v Národních novinách z 29. července 1849, konstatující, že „slovanská čítárna“ v Uherském Hradišti zanikla. „Zajítí tohoto vlasteneckého spolku jest nám tím více želeť, poněvadž jest v těch místech jediný a krom slovanských novin již i hezkou knihovnu choval, jenž na vzdělání mladšího obyvatelstva velmi příznivě účinkovati mohla“, uváděl neznámý dopisovatel. Zánik spolku ovšem autor kladl za vinu spíše tamním Čechům než nepřizní poměrů („Povážíme-li, že obyvatelstvo Hradištské, vyjmouc několik cizinců za úřadem neb obchodem sem došedších, jak vůbec známo, čistě moravské jest, těžce jest nám uhodnouti, kde příčina takové netečnosti pro vlastní a národní zisk vězí.“), nicméně bojovně končil: „Hradiště musí umět moravsky!“ a posléze vyjádřil mínění, že tamní obyvatelstvo „nahlédnuvše, jaký duch časem vládne, starý plášť v netečnosti pro duševní blaho odhodí a rázně pro národní pokrok se prohlásí“⁸

Díky článkům v Národních novinách vidíme kontury Vladykova působení zřetelněji, stejně jako šíři jeho aktivit, jimiž napomáhal uvědomění uherskohradištských Čechů. Ty by nám nepochybně ještě daleko šířeji ozřejmila jeho korespondence. Dopisování patřilo v té době k jednomu z nejdůležitějších prostředků komunikace a jak vidíme na příkladech jiných, bez tohoto druhu materiálů můžeme jen stěží podchytit profil sledovaných osobností, jejich názorový svět, šíři kontaktů, psychiku i rodinné zázemí. I když se nejedná o vedoucí osobnost, jako byl třeba Palacký, Šembera nebo Pražák, jejichž korespondence vypovídá o celé době a společnosti, želeť toho musíme i v případech řekneme řadového jedince, jakým byl třeba sledovaný Melichar Vladyka. O jak velké poznání jeho názorového světa jsme ochuzeni, vyplývá třeba ze srovnání s Vladykovým vrstevníkem Františkem Mirovitem Lorencem (1800–1863), učitelem jediné „české“ školy v Kroměříži, který stejně jako Vladyka bojoval

za znovuzrození českého národa.⁹ Tuto jeho činnost dokládá nejen řada dokumentů, ale i desítky dopisů, včetně listů A. V. Šemberovi nebo D. Slobodovi. Stejně vítané jsou dobové paměti, které známe pro spíše 2. pol. 19. století z ruky učitelů A. K. Vitáka¹⁰ nebo F. Slaměníka.¹¹ K Vladykovi nám ale dosud podobné materiály chybí, a proto potěší, objeví-li se takový dokument. Tak jsem našel jeho první autentický list¹² v pozůstalosti významného slovenského „dejatela“, Jozefa Miloslava Hurbana (1817–1888). Vzhledem k obsahu je dále uveden celý jeho text:

„Velectěný příteli!

Z Holomouckých novin jsem se dozvěděl, že se opět na slezských hranicích vynacházíte, z Vídeňských ale, že ste se dobře drželi a Vaše zpátkojití dobrovolné bylo. Celý čas jsem očekával nějaké zprávy od Vás, nebo mně na Vašem pokračování velmi mnoho záleží a taky bych Vám byl, kdybych byl věděl, kde stojíte, mnohé věci, které Vám k vědění zapotřebné bylo, byl oznámil.

P. Janeček, p. Hodža organisírovali v Miavském okolí povstání a obdrželi od Windischgrätze¹³ a Jelačiče¹⁴ peníze a všeho, co jim zapotřebné bylo. Celé Slovensko se s nimi spojilo (ačkoliv vždy na Vás čekali) a tak se budou vždy po boku Simuniče držeti. Podle dnešních novin jest Simunič v Trnavě.¹⁵ Dne 14. byli u paní Kolenyi ve Vrbke, která 16. zase u mne byla, domnívající se, že se něčeho ode mě doví, kde Vy se vynacházíte. Já jsem tehdy sám o Vás nic nevěděl, tak jsem i nic říci nemohl. Včera jsem p. Hrebendou list pana Boríka poslal, má již býti na Vrbovém, ale p. Kolenyi se ještě obává domů jíti. Taky bych jí to ani neradil. Kdyby jste měli přitáhnout do Trenčína, tak mně hned dejte vědět, mám vám o tomto pelechu Kossutovém¹⁶ mnoho co povídat. – Především ale hned jak tam dojdete, chopte poštmistra! Byl jsem též přinucen nějakému zemanu „z Němák“ vystavit list, v kterém jsem Vás prosil, byste ho ráčil chránit, ale má být to bezbožný odrodilec, tak jako jeho paní, rozená Moravka, sestra holom[ouckého] kanovníka „rytíře Holle“¹⁷ – ta mne chtěla trenčenském do ruky hodit, tj. na šibenici, ale p. p[oštmistr] mne chránil!

Každý den jsem tázán, „kde je výborný p. Hurban, Štúr a stateční Slováci?“ Všecko bere včil podíl na Vašem pokračování. Tedy buďte tak přízniv a pište, nebo dejte psat Vašemu Vás milujícímu

příteli a ctiteli

Melich. Vladykovi.

V Uh. Hradišti 19. prosince

1848.“

Jaké informace nám tedy list přináší? Především zaujme, že byl adresován jedné z vedoucích slovenských osobností. Když zemřel, pražský časopis Světozor o něm napsal: „Zemřel Slovensku patriarcha, jenž po půl století na ramenou svých nosil osudy lidu svého...“¹⁸ A skutečně, Hurban, občanským povoláním či spíše posláním evangelický kněz (augšburského vyznání), od r. 1843 do konce života působící v Hlbokém, byl náboženským myslitelem, osvětovým činovníkem, autorem prózy i poezie, skvělým řečníkem a také vydavatelem různých periodik, z nichž asi nejznámější je almanach Nitra (od 1842). Jsou s ním však spojovány zejména tři věci. Především spolu s L. Štúrem a M. M. Hodžou patřil ke kodifikátorům spisovné slovenštiny (po r. 1843). Za druhé pak byl vedoucím činitelem tří výprav slovenských dobrovolníků na Slovensko v letech 1848–1849, uskutečněných proti Maďarům. Tehdy se projevil jako stoupenec radikálních národnostních a společenských požadavků ve prospěch Slováků; dokonce usiloval u císařského dvora ve Vídni o jejich emancipaci až po odtržení Slovenska od Uher. Konečně v r. 1863 patřil k spoluzakladatelům Matice slovenské a v r. 1867 se ostře ohradil proti rakousko-uherskému vyrovnání, za což byl i vězněn.¹⁹

Pochopitelně vzniká otázka, kdy a kde se Vladyka s Hurbanem seznámil. Zdá se, že „dohazovačem“ v tomto případě byl A. V. Šembera, profesor české řeči a literatury na stavovské akademii v Olomouci. Alespoň v listě z 15. dubna 1842 mu Hurban píše: „Vy ste mi

*Pravdy den jsem zářem, Du je vyboruny p. Hurban
 Hur a stácku: Slovacy? Všecko bere včil před
 na Vašem pokračování. Tedy bude tak přičiniv
 a pište, nebo dýk, post, Vašem Věr miluji
 cinnu*
příteli a osideli
v Uh. Hradisk. 19. Dvacim. Stelich. Vladykovič
1848

Závěr Vladykova dopisu s jeho autentickým podpisem.

ráčil otevřít dobrou cestu k dopisům s Moravou. S panem Vladikem si dopisujeme často.²⁰ Korespondence tedy již nějakou dobu trvala – a nejen ona. V listě témuž z 6. října 1842 se Hurban zmiňuje,²¹ že přes Hradiště posílá F. M. Klácelovi, dalšímu z vedoucích koryfejí národně českého hnutí na Moravě, několik svazků almanachu Nitra. Je možné, že zásilka mohla jít opět přes Vladyku, o němž víme, že se šířením knih zabýval a že distribuoval i Nitru. Poznali se však také osobně, a to nejspíše v r. 1847. Tehdy se v září sešla v Hradišti skupina moravských a slovenských vlastenců: Hurban, jeho tchán Samuel Jurkovič,²² Daniel Sloboda,²³ takto evangelický farář ve východomoravské Rusavě, spolu s Hurbanem Jurkovičovi zeti, dále Jozef Viktorin,²⁴ katolický kněz, tehdy kaplan v Senici, a konečně kroměřížský učitel Lorenc. Hlavním cílem jejich schůzky byla návštěva hradu Buchlova, který byl oblíbeným místem podobných rodinných a vlasteneckých setkání,²⁵ ale nejen to. O bohatém programu schůzky příbuzných a přátel nás alespoň v hlavních bodech informuje D. Sloboda:

20. ráno do Hulína a po železnici do Hradiště o 8 h. Hospoda U medvěda. O 1. hod. popolední přijel Apko,²⁶ Hurban a Viktorin senický kaplan. Prinesli Zorničky 2. svazek, Zlatnicu. Jeli sme do Velehradu. Kosteliček sv. Klimenta, Cyrilem posvěcený. Jeli jsme do Buchlovic. Dr. Hirt, homoeopat v zámku.

21. Ráno šli sme na hrad Buchlov. Dozorce Námysl nás provodil po zámku. Lipa hore korenem vsazená, kamenný stůl a lavice pro súdece lovčího práva při „Turris fortissima“. Sbírký mineralogické, zoologické bohaté. Zbraně hussitické. Síně rytířské. Spuckzimmer bílé paní. Z věže vrchu rozkošný výhled k Hostýnu, slovenským Tatrám, k Prešpurku, Palavským vrchom. (Ve Velehradě u katolíckého farara Barcsayho, Slováká.)

Téhož před polednem ještě jeli sme zpět do Hradiště. Nad Hradištěm sešli sme se s Lorencom. O 1. hod. jeli Slováci domu, a já s Lorencom pěší přes Napajedla do Hulína, kde sme u Rozehnalů nocovali.²⁷

Slobodovy záznamy tak potvrzují několik skutečností. Především skutečnost návštěvy Buchlova a Velehradu, míst historické paměti a zároveň cíle počínajícího turistického ruchu. Dále distribuci literatury a novin vydávaných na Slovensku, přičemž např. výslovně zmíněné almanachy Zornička a Zlatnica pocházely až z daleké Levoče. Pozoruhodná je pak informace o návštěvě dr. Hirta, zámeckého lékaře v Buchlovicích, který se věnoval homeopatii, tedy léčebnému systému, založenému teprve ke konci 18. století, a který spíše spojujeme

s moderní dobou. Bohužel o zmíněném lékaři téměř nic nevíme, ale zdá se, že ve své době byl uznávaným odborníkem, k němuž pacienti putovali zdaleka; patřili k nim i nemocní z okruhu námi sledovaných osobností. Tak s překvapením čteme v dopise S. Jurkoviče z 16. srpna 1847 určenému zeti Slobodovi, že jeho manželka a Jurkovičova nejstarší dcera Julie,²⁸ dlouhodobě trpící jakýmsi zdravotními obtížemi, se za právě probíhající návštěvy u otce v Sobotišti necítala nejlépe. „*Poradili tedy lekára homeopata v Buchlovicách, který p. Hrebendovú vyléčil, kterou široko daleko vyléčit nemohli, tak i mnohých jiných. Tato nárada se přijala a nejprv se jen po p. Hrebendové odkázalo a odpísalo, co a jak se Julka má, prvnější ale týden prišla odpoveď, že ju on sám vidět musí*“, psal Jurkovič. Vzápětí pokračoval: „*Vybrali se tedy právě dnes p. Hurban s Aničkou,²⁹ která reuma v hlavě už od půl roka cítí, a Julka s nimi do Buchlovic, a navráta se až zítra na noc.*“³⁰ Hurban s manželkou a švagrovou tedy navštívil Uherské Hradiště již v srpnu 1847.

K návštěvě dr. Hirta se snažili rodinní příslušníci přesvědčit i S. Jurkoviče, jak vyplývá z Hurbanova listu Slobodovi z 11. září 1847, tedy krátce před společnou cestou na Buchlov: „*Němohli sme nahovorít Apuška abi išli do Buchlovic k homoëpathovi. Tvoj list mu dodau chuti, a tak určení je deň 20. Septembra, v ktorom sa sídeme v Hradišti na hostinci u Medveda na malom rynku. Mi sa pohňeme v časne rano zo Sobotišča – a prijdeme hádam ale o 3 lebo 4tej po poledni do Hradišča. Príde aj kaplan senický Viktorín, náš muž. Milka³¹ hadam tjež. Potom sa vibereme do Buchlovic a na Buchlov, na ktori Tě hadam Julka chuť narobila. Zabuvali sme sa tam víborno.*“³²

Hurban tedy již při své návštěvě zavedl své dámy na Buchlov a to jej, spolu s potřebou konzultace u známého lékaře, podnítilo k zorganizování velkého výletu rodiny a známých hned v následném měsíci září. Něco z této organizace přibližuje ještě další Jurkovičův list, zasláný 14. září 1847 zeti na Rusavu. Nejprve se omlouval, že nemocnou dceru nedoprovodil až domů, „*ale z částky má nemoc, z částky peníze, z částky jakási chůlostivost opustit církev mne to nedovolovaly.*“ Dále pokračuje: „*Abych to aspon z částky si to nahradil (k čemu sem se též jaksí odhodlati nemohl), umínil sem si na Vaše vybidnutí do Buchlovic v spoločnosti s jinými vyběhnout, maje naději, že jak ste sľiboval na kartičke, i Vy se tam svezete, aby sme se sešli. Oznámil tedy Vám p. Hurban skrže p. Blahoslava,³³ že mímíme na den 20. byvsího měsíce do Buchlovic dorazit, a to možná-li včasne, skoro po poledni, a snad by sme se někde v Hradišti shledali. Ja sem navrhl, či by i větší spoločnost rázem se tam nevybrala, a jest oznámeno p. Kolenymu³⁴ i ze Senice některým; či půjdou, se neví ještě. Zpomenuť sem, či by mimo p. Blahoslava i jiní ještě pp. Moravané – p. Rozehnal,³⁵ aneb i Kroměřížští a jiní se na ten čas tam vybrat nechťeli, neb nemohli, aby na památném buchlovském hradu obšírnější spoločnost Slováků a Moravanů se shromáždila. Přemyšľujte o tom, a jak uznáte, vykonejte.*“³⁶

Sloboda tchánovi odpovídal o pouhý den později 15. září (zajímavé je, jak rychle tehdy pošta fungovala). Potvrdil, že dostal i Hurbanovo psaní a že se na setkání velmi těší. Bude tchána i všechny přítomné informovat o slavné vlastenecké besedě, která se konala dne 7. září 1847 v Kroměříži³⁷ a které se osobně zúčastnil. (Na besedě byl přítomen také jeden z hradištských Čechů, „Hýbl starý z Hradišča“, jak si Sloboda výslovně poznamenal v deníku.³⁸) Dále Sloboda tchána prosil: „*...nezapomeňte mi donést šňupavého tabáku, Julka mi nedonesla; též snad čísla chybuující z Orla a Novin mi prineste, Zorničku, Pokladnicu, Zlatnicu. Ale co sem Vám toho naložil, nevím, unesete-li to.*“³⁹

Několik dopisů nám tak odkrylo přípravu zajímavého rodinného a vlasteneckého setkání v Uherském Hradišti, jehož průběh pak Sloboda heslovitě zaznamenal ve svém deníku, jak již bylo výše uvedeno. A do toho setkání zapadl i učitel Vladyka. Jak Sloboda ve svém deníku výslovně poznamenal, dne 21. září navštívil spolu s Jurkovičem, Hurbanem a Lorencem Vladyku.⁴⁰ Tuto návštěvu zachytil ještě ve svém dopise Samuel Jurkovič, když v listě Slobodovi ze 4. října 1847 si pochvaloval, že se seznámil s učitelem Lorencem a že ten „*ukázal sa i před Vladikem v Hradišti, že je ostrúlený Slovan*“.⁴¹ Zdá se tedy, že Vladyku znal z dřívějšíka i Jurkovič. Bylo by to možné i proto, neboť Jurkovič, případně Hurban, jezdili přes Hradiště – od zprovoznění Severní dráhy Ferdinandovy – do Hulína a odtud dále na

Rusavu na návštěvu rodiny, tj. D. Slobody a jeho manželky Julie, takto nejstarší Jurkovičovy dcery. Domácnosti obou hradištských vlastenců, tj. Vladyky i Hýbla, pak zřejmě sloužily jako místo odpočinku, případně přenocování.⁴²

V dalších měsících Vladyka nepochybně poznal i další Slováky. Sledovaný dopis hovoří o tom, že autor – zprostředkovatel zasílá list p. Bórika jakémusi p. Hrebendovi. Jím mohl být míněn Ján Hrebenda, lékař v Pešti, jehož manželkou byla už zmíněná Jana Hrebendová, roz. Bóriková,⁴³ sestra známých slovenských národovců Jaroslava a Karla Bórikových.⁴⁴ A paní Koleničkou v téže listě, s níž se Vladyka osobně setkal 16. 11. 1849, je jistě míněna Anna Kolényová, vdova po Samuelu Kolénym, někdejším evangelickém faráři na Myjavě, který patřil k prvním tamním buditelům a ona sama k slovenským vlastenkám, kterou události v její domovině donutily k útěku před terorem Maďarů.

Tím se také dostáváme k tomu nejdůležitějšímu, čím je pro nás list zajímavý, totiž k tomu, že byl psán v revolučním roce 1848, kdy událost stíhala událost.⁴⁵ V úvodu dopisu Vladyka potvrzuje existenci české čítárny v Uherském Hradišti; dozvídáme se alespoň o dvou periodikách, které byly čtenáři k dispozici – totiž Holomoucké noviny a Vídeňské noviny. List dále informuje o začátku druhé výpravy slovenských dobrovolníků na Slovensko; ta oficiálně začala dne 26. listopadu 1848 a skončila dne 3. února 1849.⁴⁶ Jejím východiskem byl Těšín a přes Mosty u Jablunkova výprava směřovala na Žilinu. Výprava pak dočasně ustoupila (Vladykovo „zprávkojiti“), aby posléze obsadila Žilinu a pokračovala na Martin, Liptovský Mikuláš až do Košic.⁴⁷ Jejím politickým vůdcem byl právě Hurban, vojenskými pak Bedřich Bloudek a František Zach. Druhý proud, jehož politickým vůdcem byl M. M. Hodža a vojenským Bernard Janeček, obsadil znovu Myjavu a okolí; kooperoval s vládními vojsky gen. Simuniče.

Vojensky i politicky byla druhá výprava nepochybně úspěšnější než výprava první, konaná v září 1848. Tehdy bylo nadšení účastníků daleko větší než jejich reálné možnosti a schopnosti. Akce neměla ani dostatečnou podporu vídeňské vlády, ani podporu vládních vojenských jednotek, jejichž velitelé viděli v dobrovolnících spíše studentské radikály z Prahy a škůdce, kteří chtěli vydráždit prostý lid k nepořádkům. Podotkněme, že účastníkem výpravy byl i mladý Hýbl, syn již zmíněného městského kancelisty Eduarda Hýbla, který se k výpravě připojil ve Veselí. Výprava sice obsadila okolí Myjavy, pak se však pod náporom maďarských oddílů musela stáhnout za moravské hranice, právě na Uherskohradištsko, kde bylo mnoho účastníků, včetně Hurbana, krátce zadrženo. Ne příliš radostný konec výpravy, včetně nového setkání s M. Vladykou, zachytil Hurban v dopise manželce Anně dne 2. října 1848: „*Duša drahá! Konec našich trudou a starostí – bou žalostný. Kebych Teba netau, nebou bych vydržau toto hrozno uderenia osudu. Ledva sme sa vyslobodili – na 50 krokou za nami horely kopanice Maďarmi podpálenie... Jako sa ale prebudíme – oznáma nám, že nesmieme z Hradišta. Dooblékali sme sa – tu pride k nám známy mne Vladík. „Kde ste sa tu vzali?“ „Ideme z Uher – z nešťastnej výpravy na Maďarou! A teraz sme tu lapení.“* K dočasnému zadržení pak dodal: „*Kreishauptmann nebou doma, museli sme teda naňho čakať. Gardiste – tj. policia, boli vždy okolníky; na šťastia sympatizovali s nami a hrešili na Maďarou. – My sme dočkali Kreishauptmana a boli examenuvani! Velmi dobre sme sa v myšlenkách s ním shodli, potom pýtajú od nás pasy a my sme pasy naše ukázali, z ktorých si on hneď mená vypísau – a nás prepustiu. Tak sme odišli ešte ohliadnut velehradskú krajinu a potom, sadnúc na zeleznicu, odleteli do Viedne.*“⁴⁸

Odchod do Vídně byl nezbytný a vyhovoval jistě i krajskému hejtmanovi Augustinu Schöbloví, protože již 1. října 1848 žádal královský uherský stoliční soud v Senici vydání „rebelů“ včetně Hurbana, na něž ostatně již dávno byl Maďary vydán zatykač a u jehož fary v Hlbokém byla postavena šibenice naznačující, jaký by byl jeho osud.⁴⁹

Po několika týdnech se část dobrovolníků vrátila opět do Hradiště, kde se připravovala k další výpravě. Přítomen byl i Hurban, s nímž dne 26. listopadu odjelo na Ostravu kolem 80 dobrovolníků. Jejich postup na Slovensku pak odráží sledovaný Vladykův list. Z něj je také zřejmé, že jeho sympatie byly jednoznačně na straně Slováků a proti Maďarům, zřejmě

i na základě jakési osobně ne příliš příjemné zkušenosti, kterou s nimi, snad v Trenčíně, zažil.

Jediný dosud známý list uherskohradištského učitele Melichara Vladyky tak připomíná některé skutečnosti revolučního roku 1848 i před ním. Upozorňuje na Vladykovy styky s řadou slovenských osobností, zejména s jedním ze slovenských národních vůdců, Jozefem Miloslavem Hurbanem, jemuž chtěl být „milujícím přítelem a cítelem“. Existence listu, který byl jen jedním z mnoha, zároveň naznačuje, oč jsme v poznání té doby na konkrétním místě ochuzeni. Na straně druhé díky objevenému listu můžeme doložit, že Hradiště se ve 40. letech 19. století stalo místem občasných setkání moravských a slovenských obrozenců a že aktivity tamních Čechů byly pod příkrovem zdánlivé nehybnosti přece jen košatější, než by se na první pohled zdálo.

Príspevek byl zpracován s podporou institucionálního záměru Moravského zemského muzea v Brně IZ MK 00009486202 – „Výzkum vývoje lidské společnosti ve vztahu k Moravě a ideje českého národa ve středoevropském kontextu“.

Poznámky:

- 1 Slovácko XLIV, 2002, s. 231–242.
- 2 Údaje dle Hanáka, K.: *Král. město Uherské Hradiště v památném roce 1848*. In: Vlastivědný sborník okresu Uh. Hradištského 2, 1948, s. 52.
- 3 Něco málo přece jen: Zřejmě na žádost A. V. Šembery začal sbírat lokální folklór, a to kupodivu ne ze Slovácka, kde působil, ale z Hané. Ten se dodnes dochoval právě v pozůstalosti Šembery. Podrobně k tomu Fischer, Z.: *Kuba a kozel aneb jak žid Heršl přišel k úhoně v hanácké frašce z roku 1841*. Střední Morava, sv. 16, 2003, s. 65–72. Že se o Vladykovi vědělo i v Brně, dokládá dopis A. V. Šembery z 18. dubna 1842, zaslaný F. M. Klácelovi, kde sděluje: „Ohéral jest pravý vlastenec. Psal schválně do Hradiště, by mu popsal Vladík, Moravan, slavnosti 19. tohoto měsíce pro Moravii.“ (List otištěn in Korespondence Aloise Vojtěcha Šembery, sv. 3, Listy Klácelovi, Vysoké Mýto 2003, s. 89.) Novinář Jan Ohéral, tehdy redaktor dobře prosperujícího německého, v Brně vycházejícího listu Moravie, tedy po Vladykovi požadoval, aby mu podrobně popsal nadcházející slavnost zprovoznění jedné části Severní dráhy Ferdinandovy, právě budované nedaleko Uh. Hradiště.
- 4 Podle výše citovaného článku K. Hanáka se Vladyka významně podílel na činnosti spolku Lípa slovenská, založeného 30. 12. 1848, který se v městě stal centrem vlasteneckého života; sídlil v domě „U černého medvěda“. Místnost spolku byla zároveň knihovnou, kterou vybudoval M. Vladyka. Spolek odebíral rovněž některé moravské a české časopisy a noviny. Jak víme ze zprávy Matěje Mikšíčka, otištěné v Moravských novinách 30. května 1849 (č. 122, s. 569), německé noviny byly k přečtení ve dvou jiných kavárnách. Docházely Wienerzeitung, Brünnerzeitung, Oesterr. Correspondent a Brünner Tags-Courier. Ten byl k dispozici již druhý den po vyjítí, zatímco ostatní tiskoviny se na kavárenských stolicích objevily až třetí den po vydání. Viz dále Bartoča, J.: *K dějinám „Lípy Slovenské“ v Uherském Hradišti r. 1848–1849*. ČMM 36, 1912, s. 267–275.
- 5 Moravské noviny 2, 1849, 16. 1., č. 12–příloha (s. 54). „Oudy“ výboru byli vedle něj zvoleni Filip Vodička, učitel ze Starého Města, a Vojtěch Vodička, kooperátor a katecheta v Hradišti. Zapisovatelem se stal Jan Armann, učitel první třídy v Hradišti. Moravské noviny přinesly také zprávu o třetí poradě učitelů, konané 22. února 1849 (viz MN 2, 1849, 6. 3., č. 53–příloha, s. 258). Zpráva uvádí, že přednosta, ředitel hlavní školy Vladyka, v úvodní řeči vyzval učitele k horlivosti a k setrvání v pilném vyučování dítek. Následně se diskutovalo o potřebnosti zavedení hláskovací metody do českých učebnic, dále o zavedení nového pravopisu a o vyučování dítek ve štěpařství.
- 6 Národní noviny 2, 1849, č. 152, 15. 7. (s. 603).
- 7 Oktrojovaná říšská ústava byla vyhlášena 7. března 1849. Jak poznamenal neznámý dopisovatel z Uh. Hradiště v Moravských novinách (2, 1849, 19. 3., č. 63, s. 313), město její udělení oslavilo jakýmsi slavnostním osvětlením. Dopisovatel však zároveň jízlivě podotkl, že z rozeznání říšského sněmu v Kroměříži se v místě radoval zejména německý čtenářský spolek.
- 8 Národní noviny 2, 1849, č. 164, 29. 7. (s. 651).

- 9 Kromě dílčích studií mu byly věnovány dvě obsáhlejší práce: S t ř í ž o v á, J.: *František Mirovít Lorenc*. Kroměříž 1990; F i š e r, Z.: „*Račte mne ve své lásce zachovati*.“ *K dvoustému výročí narození učitele Františka Mirovít Lorence*. Kroměříž 2000.
- 10 V i t á k, A. K.: *Paměti starého učitele–vlastence, persekucí postiženého*. I.–II., Praha 1902.
- 11 S l a m ě n í k, F.: *Vzpomínky starého učitele*. Zábřeh 1907.
- 12 Je uložen v Slovenské národní knihovne v Martine–Archív literatury a umenia, fond M 23 – pozůstalost J. M. Hurbana, sign. M 23 V 67. Odesílatel listu je v inventáři uveden jako „M. Vladykov“.
- 13 Kníže Alfréd Windischgrätz (1788–1862), rakouský vojevůdce a konzervativní politik, významně ovlivnil revoluční dění v letech 1848–1849. Začátkem června 1848 potlačil revoluční bouře v Praze, v říjnu téhož roku spolu s bánem Jelačicem rozdrtili povstání ve Vídni a konečně vydatně přispěl k pacifikaci vzbouřených Uher.
- 14 Chorvatský bán Josip Jelačić (1801–1859), jmenovaný 23. března 1848 císařským generálem, se významně podílel na potlačení nepokojů ve Vídni v říjnu 1848 a pak následně na boji proti revolučním Uhrám.
- 15 Baltazar sv. p. Simunič (1785–1861), od r. 1848 c. k. císařský podmaršálek, dobyl Trnavu dne 16. prosince 1848.
- 16 Připomínka vůdce revolučních Maďarů Lájoše Košuta (1802–1894), šlechtice, právníka a publicisty, který po porážce revoluce emigroval do zahraničí.
- 17 Jindřich rytíř Holle byl sídelním kanovníkem v Olomouci.
- 18 Světozor 1888, č. 15, s. 225.
- 19 Z četné literatury o něm cituji jen W i n k l e r, T.: *Perom a mečom. Biografia J. M. Hurbana*. Martin 1997. Viz též heslo in *Slovenský biografický slovník*, sv. II, Martin 1987, s. 435–437.
- 20 Viz *Korespondence Aloise Vojtěcha Šembery*, sv. 5, *Listy slovenským přátelům*. Vysoké Mýto 2007, s. 51.
- 21 Tamtéž, s. 53.
- 22 O něm dosud nejpodrobněji R u t t k a y, F.: *Samuel Jurkovič. Priekopník európskeho družstevníctva*. Bratislava 1971.
- 23 M a c ů r e k, J.: *Z minulosti východní Moravy. v 18.–19. století. Daniel Sloboda jako buditel na východní Moravě a průkopník novodobé česko-slovenské i širší mezinárodní vzájemnosti a spolupráce*. Brno–Kroměříž 1980.
- 24 Základní údaje o něm přináší *Reprezentačný biografický lexikón Slovenska*. Martin 1999, s. 363.
- 25 K problematice podrobně V o l d á n, V.: *Vztahy moravských obrozenců k hradu Buchlovu*. Sborník Matice moravské 85, 1966, s. 161–169.
- 26 Apko – slov. taška, tatíček, důvěrné označení S. Jurkoviče.
- 27 *Daniel Sloboda. Dokumenty I. – Deníky*. Ed. Z. Fišer, Přerov 2001, s. 105.
- 28 O ní více F i š e r, Z.: *Život ve stínu (Julie Slobodová)*. In: Archivní sborník SokA Kroměříž XI, 2005, s. 112–119.
- 29 Anna Hurbanová (1824–1905), prostřední dcera Samuela Jurkoviče. Základní údaje o ní přináší *Lexikón slovenských žien*. Martin 2003, s. 114.
- 30 *Korespondence Daniela Slobody se Samuelem Jurkovičem*. (Ed. Z. Fišer). Brno 2005, s. 158.
- 31 Milka – zdobnělina jména Emílie (1830–1894), třetí dcery Samuela Jurkoviče, tehdy ještě neprovdané.
- 32 List uložen v pozůstalosti D. Slobody, Muzeum Komenského v Přerově, fond AP 33.
- 33 Blahoslav – vlastenecké jméno Aloise Glückseliga, hospodářského úředníka na zámku v Holešově.
- 34 Snad myšlen Danko Kolény, farář v Bukovci.
- 35 Bedřich Milota Rozehnal, moravský vlastenec z Hulína. Více o něm F i š e r, Z.: *Prokletý básník z Hulína aneb „Sprostomil von Rozesmál“*. VVM 54, 2002, s. 240–252.
- 36 *Korespondence Daniela Slobody se Samuelem Jurkovičem* (ed. Z. Fišer), Brno 2005, s. 163.
- 37 O ní podrobně F i š e r, Z.: *Poznámky k první české besedě v Kroměříži*. Zpravodaj Muzea Kroměřížska 1993, č. 1, s. 4–12.
- 38 *Daniel Sloboda. Dokumenty I. Deníky*. Přerov 2001, s. 104.
- 39 *Korespondence Daniela Slobody se Samuelem Jurkovičem*, o. c., s. 167.

- 40 Daniel Sloboda. *Dokumenty I. Deníky*. Přerov 2001, s. 105.
- 41 *Korespondence Daniela Slobody se Samuelem Jurkovičem*. o. c., s. 169.
- 42 Dokládají to rovněž zápisy ze Slobodova deníku, např. 10. 8. 1846 si poznamenal: „ráno po dostavníku do Hulína, kde sme Rozehnalá pojali a jeli na Plutovi do Hradiště. U Hýblů na snídani.“ Viz Daniel Sloboda. *Dokumenty I. Deníky*, op. c., s. 97.
- 43 *Slovenský biografický slovník*, sv. II, Martin 1987, s. 405.
- 44 O nich stručně Slovenský biografický slovník, sv. I, Martin 1986, s. 293.
- 45 K problematice jen výběrově K o l e j k a, J.: *Národy habsburské monarchie v revoluci 1848-1849*. Praha 1989. K vztahům česko-slovenským za revoluce N o v o t n ý, J.: *Češi a Slováci za národního obrození a do vzniku československého státu*. Praha 1968, zejména s. 140 a dále.
- 46 K oběma slovenským výpravám např. G o l á ň, K.: *Na revolučnom Slovensku 1848–1849*. Myjava 1931. Řadu dokumentů pak otiskl R a p a n t, D.: *Slovenské povstanie roku 1848–1849*. Sv. I.–IV., Martin 1937–Bratislava 1963.
- 47 S r v. B u t v i n, S.: *Slovenské povstanie meruosmych rokov*. In: Slovenská jar. Bratislava 1971, s. 89 a dále.
- 48 Viz R a p a n t, D.: op. c., s. 475–476. List je psaný v prvotní verzi spisovné slovenštiny, poněkud odlišně od dnešního úzu. Na konto této nezdařené výpravy se vyjádřil také neznámý dopisovatel z Uherského Hradiště, který v Moravských novinách z 11. 11. 1848 (č. 9) uvedl: „*Na Slovensku, alespoň nám blízkém, nesmýšlí se dobře; Madaroni (pomadaření Slováci) již od jara vedli lid po špatné cestě. K tomu přišla nešťastně zorganizovaná expedice Hurbanova, o které odpůrcové praví, že přišla hubiti katolictví a drancovati (v čele byli jmenováni sami evangelici a skutečně nešetřilo se všude jmění Slovákův), a tak Slováci nevědouce, kdo jest jejich přítel a nepřítel, dají se vésti tím, kdo hodně slibuje.*“
- 49 O reakci úřadů za první slovenské výpravy dobrovolníků referuje G o l á ň, K.: *Na revolučnom Slovensku*, o. c., zejména s. 155 a dále.

PhDr. Zdeněk Fišer (n. 1952), historik, pracuje jako kurátor v Moravském zemském muzeu v Brně. Odborně se zaměřuje na dějiny 19. a první polovinu 20. století, zvláště na vývoj národně českého povědomí na Moravě a ve Slezsku.

A Letter of the Uherské Hradiště Revivalist Melichar Vladyka to his Friend Hurban in the Time of Revolution

A b s t r a c t

In the Slovak National Library's Archive of Literature and Art in Martin, the author of this study found a letter by Melichar Vladyka, a teacher who lived and worked in 1827–1849 in Uherské Hradiště. It is currently the only known letter by the most influential National Revivalist in the town. The letter mentions some circumstances of the revolutionary year of 1848, especially the second expedition of Slovak volunteers against the Hungarians. The understanding of circumstances in which the letter was written draws attention to Vladyka's contacts with many seminal Slovak Revivalists and proves that Uh. Hradiště in the 1840s was a place of occasional Revivalist meetings not only because of the proximity of national memorial places like Buchlov and Velehrad, but also because the Revivalists came here to seek out advice of Dr. Hirt, a renowned doctor living in Buchlovice who was practicing homeopathy. Thanks to the finding of this letter it becomes apparent that the activities of the Czechs in Uherské Hradiště were much richer than had been previously assumed.

Ein in der Revolutionszeit niedergeschriebener Brief des Aufklärers Melichar Vladyka aus Uherské Hradiště seinem Freund Hurban

Z u s a m m e n f a s s u n g

Im Archiv der Kunst und Literatur des Slowakischen Nationalbibliothek in Martin fand der Verfasser des Artikels einen Brief von Melichar Vladyka, einem Lehrer, der in den Jahren 1827–1849 in Uherské Hradiště tätig war. Es ist der einzige bekannte Brief dieses bedeutendsten Vertreters der tschechischen Nationalbewegung in der Stadt. Der Brief schildert einige Ereignisse des Revolutionsjahres 1848, insbesondere den zweiten

Feldzug der slowakischen Freiwilligen gegen die Ungarn und erwähnt einige Hintergründe der Revolution. Der Brief entdeckt Vladykas Kontakte mit mehreren slowakischen Persönlichkeiten und dokumentiert, dass Uherské Hradiště in den vierziger Jahren des 19. Jahrhunderts gelegentlich zum Treffpunkt von mährischen und slowakischen Aufklärern wurde, deren Ziel nicht nur Buchlov und Velehrad (Lokalitäten, die an nationales Gedächtnis erinnern) waren, sondern sie suchten auch den berühmten Homöopathen Dr. Hirt auf. Der gefundene Brief zeigt, dass die Aktivitäten der Tschechen aus Uherské Hradiště in der damaligen Zeit vielfältiger waren als bisher bekannt.